CHORZÓW
PORTAL MIESZKAŃCA

Ścieżka edukacyjna związana z ważnymi dla miasta postaciami

2026-10-16 07:41 Aktualności

Witamy na stronie internetowej projektu: „Ścieżka edukacyjna związana z ważnymi dla miasta postaciami”, poświęconego wyjątkowym postaciom, które ukształtowały historię i tożsamość naszego miasta!

Zapraszamy do odkrywania lokalnego dziedzictwa w zupełnie nowy sposób. Stworzyliśmy dla Was specjalną ścieżkę edukacyjną, na której znajdziecie tablice pamiątkowe rozmieszczone w różnych punktach Chorzowa, opowiadające historie ludzi, których pasja, praca i zaangażowanie miały ogromny wpływ na nasze miasto.

Co znajdziecie na naszej stronie?

1. Poznacie bliżej sylwetki wybitnych postaci i sprawdzicie lokalizacje poszczególnych tablic.
2. Z myślą o mieszkańcach, turystach oraz miłośnikach regionalnej kultury, udostępniamy pełne tłumaczenia tekstów z tablic na: język śląski (godka), język angielski, język niemiecki.

Niezależnie od tego, czy spacerujecie ulicami miasta z fizycznym przewodnikiem, czy nadrabiacie zaległości online, nasza strona pomoże Wam w pełni zanurzyć się w fascynującą historię naszego regionu.

Wyruszcie z nami w tę podróż w przeszłość i odkryjcie miasto na nowo!

Tablica upamiętniająca Friedricha Wilhelma von Redena *zlokalizowana jest na terenie przy Placu Hutników w Chorzowie, obok pomnika Redena.*

□□□ Wersja polska

Friedri

urzędnik i przemysłowiec, współtwórca gospodarczej potęgi Górnego Śląska

Życiorys

Friedrich Wilhelm von Reden urodził się 23.03.1752 r. w Hameln w Królestwie Hanoweru. Studiował prawo i nauki przyrodnicze w Getyndze i Halle. Naukę kontynuował w Akademii Górniczej we Freibergu, założonej przez swego wuja i protektora Friedricha Antona von Heinitza, kierującego najpierw saskim, a następnie pruskim górnictwem. Innowacje w przemyśle wydobywczym i

metalurgicznym poznawał podczas podróży, głównie po Anglii. W 1778 r. wstąpił na służbę pruską, w której pozostawał przez blisko 30 lat, od 1780 r. jako dyrektor Wyższego Urzędu Górniczego we Wrocławiu. Po śmierci Heinitza w 1802 r. jako jego następca na czele berlińskiego Departamentu Górnictwa i Hutnictwa, a od 1803 r. jako minister. W roku 1807 decyzją króla został zwolniony bez prawa do emerytury. Powodem było złożenie przysięgi na wierność Napoleonowi po klęsce Prus, motywowane chęcią ochrony zakładów przemysłowych przed rabunkiem. Hrabia osiadł w majątku w Bukowcu w Karkonoszach, gdzie zmarł 03.07.1815 r.

Osiągnięcia

Reden wraz z Heinitzem położył podwaliny pod nowoczesny przemysł surowcowy na Śląsku, a także w późniejszym Zagłębiu Dąbrowskim. Wprowadzał techniczne innowacje, rozwijał infrastrukturę transportową, produkcję i wydobycie opierał na wolnej sile najemnej. Inaczej niż jego wuj był zwolennikiem państwowej własności zakładów. Hrabia konsekwentnie promował użycie węgla kamiennego jako źródła energii oraz koksu jako paliwa w hutnictwie, a także stosowanie najnowszych technologii. Dzięki sprowadzeniu pod Tarnowskie Góry pierwszej maszyny parowej w Prusach, używanej do odwadniania wyrobisk, udało się wznowić wydobycie rud ołowiu. Swe powstanie zawdzięcza Redenowi Główna Kluczowa Sztolnia Dziedziczna, łącząca dwie założone z jego inicjatywy kopalnie: „Król” w Chorzowie i „Królowa Luiza” w Zabrzu. Podziemna trasa, służąca pierwotnie odwadnianiu zakładów i transportu urobku do huty w Gliwicach (gdzie uruchomiono pierwsze w regionie wielkie piece opalane koksem) i Kanału Kłodnickiego, na swym zabrzańskim odcinku wykorzystywana jest obecnie w

celach turystycznych. Reden rozwinął na bezprecedensową skalę szkolnictwo elementarne dla dzieci robotników oraz zawodowe, kształcące pracowników hut i kopalń. W Tarnowskich Górach powstała za jego sprawą renomowana szkoła dla przyszłych urzędników przemysłowych. Hrabia działał w sposób kompleksowy. Zastane i utworzone przezeń zakłady zespolono w system połączonych naczyń, którego integralną częścią stało się też otoczenie społeczne. Jego dzieło przynosiło owoce na długo po jego śmierci. Osada powstała przy wzorcowych zakładach – kopalni „Król” i hucie „Królewskiej” – rozwinęła się w miasto Królewska Huta, serce obecnego Chorzowa.

Pamięć

Po śmierci hrabiego inicjatywy uhoronowania go pomnikiem podjął Generalny Zarząd Górnictwa i Hutnictwa. Rozważano lokalizację monumentu bądź pod Wałbrzychem, bądź koło Tarnowskich Gór. Idea doczekała się realizacji po połowie wieku, kiedy podjął ją górnośląski przemysłowiec Franz von Winckler, poszukując przychylność króla. Przy finansowym wsparciu Fryderyka Wilhelma IV odlano w Berlinie statuę według projektu Theodora E. Kalidego z Królewskiej Huty. Ustawioną na wzniesieniu zwanym Górą Redena (od 1934 Góra Wyzwolenia) odsłonięto w obecności monarchy 29.08.1853 r. W lipcu 1939 r. została zdewastowana – prawdopodobnie przez członków polskich organizacji nacjonalistycznych. Po wkroczeniu do Chorzowa wojsk niemieckich odnowioną figurę odsłonięto 07.07.1940 r. Pomnik zniszczono ponownie w 1945 r. – ocalała jedynie głowa, prezentowana obecnie w Muzeum Hutnictwa w Chorzowie. Dnia 06.09.2002 r. rekonstrukcję statui, zrealizowaną przez rzeźbiarza Augustyna

Dyrdę, odsłonięto w obecnym miejscu.

ślōnski

Friedri

byamter a industryjōk, spōłtwōrca gospodarczyj potęgi Gōrnego Ślōnski

Życiorys

Friedrich Wilhelm von Reden narodził sie 23.03.1752 r. w Hameln w Królestwie Hanoweru. Sztudiyrowoł prawo i nauki przyrodnicze w Getyndze i Halle. Dali szoł z wyuczunyym w Bergmōńskij Akadymie we Freibergu, kerōł założōł jego ujek i patrōn Antōn von Heinitz, kery regyrowoł nojprzōd saskim, a niyskorzij pruskim bergmōństwym. Innowacyje we fedrowaniu i hamerstwie poznowoł beczōs rajzy, przede wszyskim po Anglii. W 1778 r. napoczōł robić dłō Prusōków, na sużbie u kerych ōstoł praje blōnd 30 lōt. Ōd 1780 r. robiōł za dyrektora Wielgszego Amtu Bergmōństwa we Wrocławiu. Jak umrzył Heinitz w 1802 r. ōstoł jego następcom na samym wiyrchu berlińskiego Departamentu Bergmōństwa a Hamerstwa, a ōd 1803 r. robiōł za minister. W roku 1807 r. dostoł papiōry ōd krōla bże prawa do pyndzyje, skuli tego co po klynsce Prus słōłżōł przisiynga na wierność Napoleonowi, bo chciōł chronić werkstaty ōd raubu. Grōf posadowioł sie

w dziedzinie w Bukowcu w Karkonoszach, kaj umrzył 03.07.1815 r.

Ōsiōngnyiścia

Reden do kupy z Heinitzym położył fōndamenta pod mōdernōu industryjō mierałōw na Ślōnsku, a niyskorzij tyż we Dōmbrowskim Zōnglymbiu. Wkludzōł techniczne innowacyje, rozwijoł transportowōō infrastrukturō, we produkcyji i fedrōnku bazowoł na wolny robocie nojymny. Inakszyj jak jego ujek, bōł za państwowōm własnościōm werkstatów. Grōf drōch prōmowoł używanie nowjnszych technologijōw, kamiyńwego wōnglō do pozyskiwaniō ynergyje, a tyż coby koks robiōł za paliwo we hamerstwie. Dziynki skludzyniu do Tarnowskich Gōr piyrszyj damfmaszyny w Prusach, używanej do ōdwōdnianiō chodnikōw, podarzyło sie wrōcić nazōd fedrowanie rud ołowiu. Skuli Redena powstała Głōwnō Kluczowō Sztolnia Dziedziczno, kerōł łōnczōła dwie gruby, kere ōn założōł: „Krōl” w Chorzowie i „Królowō Luiza” w Zōbrzu. Dołōwō sztreka, kerōł sużōła przōdzij do ōdwōdnianiō grubōw i do transportu fedrōnku do werku we Glywicach (kaj ōstały uruchomiōne piyrsze w regijonie wielkie piece ōpalane koksym) i do Kłodnickigo Kanału, na zōbrzanskim ōdcinku wykorzystywany jest obecnie w celach turystycznych. Reden rozwinął na bezprecedensowō skalę szkōłnictwo elementarne dla dzieci robotnikōw a zawodowe, kształcące pracowników werkōw a grubōw. W Tarnowskich Gōrach powstała skuli niego wywołano szkoła dlō przyszłych byamtrōw industryjalnych. Grōf dziołował wszechstrōnie. Werksztaty, kere ōn zastoł i kere stworzōł ōstały połączōne w systym połōnczōnych nōczyń, kerego niyroztarganōł tajlōm stało sie społeczne ōbtoczynie. Jego dzieło przinosiyło ōwoce jeszcze dugo po tym jak umrzył. Zidlōng, kery powstał przy

wzorcowych werksztatach – grubie „Królewskiej” i werku „Królewskim” – przeōnaczōł sie we miasto Królewska Huta, serce obecnego Chorzowa.

Pamiynć

Jak grōf umrzył Gyneralny Forsztand Bergmōństwa a Hamerstwa wyłōz ze idyjōm uhōnorowaniō go dynkmalym. Medykowali nad lokalizacyją pōmnika abo pod Wałbrzychem, abo we Tarnowskich Gōr. Idyjō doczekała sie ryalizacyje jak przeleciało pōł storczōz, kej pocis jōm gōrnoślōnski industryjōk Franz von Winckler, kery przekōnoł do nuj krōla. Fryderyk Wilhelm IV dociep do tyj inicjatywy trochã piniyndzy, tōż w Berlinie ōdłanōð ōstała statua podug projektu Theodora E. Kalidego z Królewskej Huty. Postawiōnō ōna ōstała na gōrce, kerōm mianowali niyskorzij Gōrōm Redena (ōd 1934 r. Gōra Wyzwolyniō) i ōdsłōniyntō 29.08.1953 r., kej na tyn fajer przijechoł mōnarcha. We lipcu 1939 r. ōstała zbulōnō – pōnoś bez członków polskich organizacyjōw nacjonalistycznych. Jak do Chorzowa wlazła wojska niymieckie, ōdnowiōnō figura ōdsłōniyntō ōstała 07.07.1940 r. Dynkmal zajś zrympoyli w 1945 r. – wyrewanōð ōstała ino gowa, kerōł prezyntowanō je terōżki w Muzeum Hamerstwa w Chorzowie. 06.09.2002 r. ōdtworzōny dynkmal ōd rzeźbiarza Augustyna Dyrdy, ōdsłōniynty ōstoł tam kaj terōżki stoji.

English version

Friedri

Civil Servant and Industrialist, a Key Figure in the Rise of Upper Silesia's Industrial Power

Biography

Friedrich Wilhelm von Reden was born on 23 March 1752 in Hameln, in the Electorate of Hanover. He studied law and the natural sciences in Göttingen and Halle. He continued his education at the Freiberg Mining Academy, founded by his uncle and patron, Friedrich Anton von Heinitz, who headed the mining administration first in Saxony and later in Prussia. During his travels, chiefly in England, Reden familiarised himself with technological advances in mining and metallurgy. In 1778, he entered the Prussian civil service, where he remained for nearly three decades. From 1780, he served as director of the Higher Mining Office in Breslau. Following Heinitz's death in 1802, he succeeded him as head of the Mining and Metallurgy Department in Berlin, and in 1803 he was appointed minister. In 1807, by order of the king, he was dismissed from office without entitlement to pension. The reason was that, following Prussia's defeat, he had sworn an oath of allegiance to Napoleon, motivated by a desire to protect industrial establishments from looting. The count retired to his estate at Buchwald, in the Giant Mountains, where he died on 3 July 1815.

Achievements

Together with Heinitz, Reden laid the foundations for a modern extractive and raw-materials industry in Silesia and in what would later become the Dąbrowa Coal Basin. He introduced technological innovations, developed infrastructure, and

based production and extraction on free wage labour. Unlike his uncle, he advocated state ownership of industrial establishments. The count consistently promoted the use of hard coal as an energy source and coke as a fuel in iron smelting, as well as the adoption of the latest technologies. The introduction near Tarnowskie Góry of the first steam engine in Prussia, used to drain mine workings, made it possible to resume lead-ore extraction. Reden was also responsible for the creation of the Key Key Hereditary Adit, which connected two mines established on his initiative: the König mine in Chorzów and the Königin Luise mine in Zabrze. Originally, this underground passage served to drain the mines and transport extracted material to the ironworks in Gliwice—where the region's first coke-fired blast furnaces were brought into operation—and to the Klodnitz Canal. The section running through Zabrze is now used for tourism. Reden expanded elementary education for workers' children and vocational training for employees of ironworks and mines on an unprecedented scale. On his initiative, a renowned school was established in Tarnowskie Góry to train future industrial administrators. The count pursued a comprehensive approach to industrial development. Existing establishments and those he founded were integrated into an interconnected system in which the surrounding social environment also formed an integral part. His achievements continued to bear fruit long after his death. The settlement that grew up around the model industrial facilities—the König mine and the Royal Ironworks—developed into the town of Königshütte, the industrial heart of present-day Chorzów.

Commemoration

Following the count's death, the General Administration of Mining and Metallurgy took the initiative to erect a monument in his honour. Possible locations considered included the area near Walbrzych and the vicinity of Tarnowskie Góry. The project was not realised until the middle of the nineteenth century, when the Upper Silesian industrialist Franz von Winckler revived the idea and secured the support of the king. With financial assistance from Frederick William IV, a statue was cast in Berlin on a design by Theodor E. Kalide of Königshütte was cast in Berlin. It was erected on a hill that became known as Reden Hill, renamed Liberation Hill in 1934. The monument was unveiled in the monarch's presence on 29 August 1853. In July 1939, the statue was vandalised, probably by members of Polish nationalist organisations. Following the entry of German troops into Chorzów, the restored statue was unveiled on 7 July 1940. The monument was destroyed once again in 1945. Only the head survived and is now on display at the Museum of Metallurgy in Chorzów. On 6 September 2002, a reconstruction of the statue, created by the sculptor Augustyn Dyrda, was unveiled at its present location.

□□□ Deutsche Fassung

Friedri

Beamter und Industrieller, Mitgestalter der wirtschaftlichen Macht Oberschlesiens

Lebenslauf

Friedrich Wilhelm von Reden wurde am 23. März 1752 in Hameln im Kurfürstentum Hannover geboren. Er studierte Rechtswissenschaften und Naturwissenschaften in Göttingen und Halle. Seine Ausbildung setzte er an der Bergakademie Freiberg fort, die von seinem Onkel und Förderer Friedrich Anton von Heinitz gegründet worden war. Dieser leitete zunächst das sächsische und später das preußische Bergwesen. Auf Reisen, vor allem nach England, machte sich von Reden mit technischen Neuerungen im Bergbau und in der Metallurgie vertraut. Im Jahr 1778 trat er in den preußischen Staatsdienst ein, dem er nahezu drei Jahrzehnte angehörte. Ab 1780 leitete er das Oberbergamt in Breslau. Nach Heinitzs Tod im Jahr 1802 trat er dessen Nachfolge an der Spitze der Berliner Berg- und Hüttendepartements an; 1803 wurde er zum Minister ernannt. Im Jahr 1807 wurde er auf königliche Anordnung ohne Anspruch auf Pension aus dem Staatsdienst entlassen. Anlass war, dass er nach der Niederlage Preußens Napoleon den Treueeid geleistet hatte, wobei er von dem Bestreben geleitet war, die Industrieanlagen vor Plünderungen zu bewahren. Der Graf zog sich auf sein Gut Buchwald im Riesengebirge zurück, wo er am 3. Juli 1815 starb.

Leistungen

Gemeinsam mit Heinitz legte Reden die Grundlagen für eine moderne Rohstoffindustrie in Schlesien und im späteren Dombrowaer Kohlenbecken. Er führte technische Neuerungen ein, baute die Verkehrsinfrastruktur aus und

richtete Produktion und Rohstoffgewinnung auf den Einsatz freier Lohnarbeit aus. Anders als sein Onkel trat er für das staatliche Eigentum an den Industrieanlagen ein. Der Graf setzte sich konsequent für die Nutzung von Steinkohle als Energieträger und von Koks als Brennstoff in der Eisenverhüttung sowie für den Einsatz modernster Technologien ein. Durch die Einführung der ersten Dampfmaschine Preußens, die bei Tarnowitz zur Entwässerung der Grubenbaues eingesetzt wurde, konnte der Bleierzbergbau wiederaufgenommen werden. Reden ist auch die Entstehung des Hauptschlüsselerstollens zu verdanken, der zwei auf seine Initiative gegründete Bergwerke miteinander verband: die Grube „König“ in Königshütte (Chorzów) und die Grube „Königin Luise“ in Zabrze. Der unterirdische Stollen diente ursprünglich der Entwässerung der Bergwerke und dem Transport der geförderten Rohstoffe zum Hüttenwerk in Gliwice, wo die ersten mit Koks befeuerten Hochöfen der Region in Betrieb genommen wurden, sowie zum Klodnitztalcanal. Der auf dem Gebiet von Zabrze gelegene Abschnitt wird heute touristisch genutzt. Reden baute das Elementarschulwesen für die Kinder der Arbeiter sowie die berufliche Ausbildung für Beschäftigte der Hütten und Bergwerke in einem bis dahin beispiellosen Umfang aus. Auf seine Initiative hin entstand in Tarnowitz eine angesehene Schule zur Ausbildung künftiger Industriebeamter. Der Graf verfolgte einen ganzheitlichen Ansatz. Die bestehenden und die von ihm neu geschaffenen Betriebe wurden zu einem miteinander verbundenen System zusammengeführt, in das auch das gesellschaftliche Umfeld als wesentlicher Bestandteil eingebunden war. Sein Werk entfaltete seine Wirkung noch lange nach seinem Tod. Die Siedlung, die sich bei den als Musterbetriebe konzipierten Anlagen – der Grube „König“ und der Königlichen Hütte – entwickelte, wuchs zur Stadt Königshütte heran, dem

industriellen Herzen des heutigen Chorzów.

Erinnerung und Würdigung

Nach dem Tod des Grafen ergriff die Generalverwaltung des Berg- und Hüttenwesens die Initiative, ihm ein Denkmal zu errichten. Als mögliche Standorte wurden sowohl die Umgebung von Waldenburg als auch die Gegend bei Tarnowitz in Betracht gezogen. Verwirklicht wurde der Plan erst Mitte des 19. Jahrhunderts, als der oberschlesische Industrielle Franz von Winckler seiner annahm und die Unterstützung des Königs gewann. Mit finanzieller Unterstützung Friedrich Wilhelms IV. wurde in Berlin nach einem Entwurf von Theodor E. Kalide aus Königshütte eine Statue gegossen. Sie wurde auf einer Anhöhe aufgestellt, die den Namen Redenhang erhielt und seit 1934 als Befreiungsberg bezeichnet wird. In Anwesenheit des Monarchen wurde das Denkmal am 29. August 1853 enthüllt. Im Juli 1939 wurde die Statue beschädigt und geschändet – vermutlich durch Mitglieder polnischer nationalistischer Organisationen. Nach dem Einmarsch deutscher Truppen in Chorzów wurde die restaurierte Figur am 7. Juli 1940 erneut enthüllt. Im Jahr 1945 wurde das Denkmal abermals zerstört. Lediglich der Kopf blieb erhalten; er wird heute im Hüttenmuseum in Chorzów ausgestellt. Am 6. September 2002 wurde die von dem Bildhauer Augustyn Dyrda geschaffene Rekonstruktion der Statue an ihrem heutigen Standort enthüllt.